

ZAVOD za GOZDOVE
SLOVENIJE

Smernice za upravljanje divjadi v Sloveniji v obdobju 2021-2030

Ljubljana, oktober 2022

KAZALO VSEBINE

KAZALO VSEBINE	1
KAZALO PREGLEDNIC	3
UVOD.....	4
Namen in izhodišča	4
Nastajanje dokumenta	4
Struktura smernic.....	4
Splošna določila.....	5
1 EVROPSKA SRNA.....	6
2 NAVADNI JELEN	8
3 DAMJAK.....	11
4 GAMS.....	13
5 MUFLON	15
6 KOZOROG	17
7 DIVJI PRAŠIČ	19
8 POLJSKI ZAJEC, FAZAN, POLJSKA JEREBICA (gojena), RACA MLAKARICA	21
9 SIVA VRANA, SRAKA, ŠOJA	23
10 LISICA, JAZBEC, KUNA BELICA, KUNA ZLATICA	24
11 EVRAZIJSKI ŠAKAL.....	25
12 ALPSKI SVIZEC.....	26
13 PIŽMOVKA, NUTRIJA, RAKUNASTI PES	27
14 UKREPI V OKOLJU DIVJADI	28
14.1 Ukrepi za varstvo in monitoring divjadi	28
14.2 Biomeliorativni ukrepi	28
14.2.1 Vzdrževanje travnikov in pašnikov v gozdnem prostoru	29
14.2.2 Vzdrževanje grmišč in obrečnih pasov.....	30
14.2.3 Vzdrževanje remiz za malo divjad.....	31
14.2.4 Vzdrževanje gozdnega roba	31
14.2.5 Vzdrževanje vodnih virov	31
14.2.6 Sadnja in vzdrževanje plodonosnega drevja in grmovja	32
14.2.7 Postavitev in vzdrževanje gnezdnic.....	32
14.3 Biotehniški ukrepi	33
14.3.1 Krmljenje.....	33
14.3.1.1 Zimsko krmljenje	34
14.3.1.2 Privabljalno krmljenje	35
14.3.2 Krmne njive	37
14.3.3 Pridelovalne njive.....	37
14.3.4 Sečnja v zimskem času	37
14.3.5 Zaščita s tehničnimi in kemičnimi sredstvi	38
14.4 Lovskotehniški objekti	38
14.4.1 Lovske preže.....	38
14.4.2 Krmišča.....	38

14.4.3	Solnice	39
14.4.4	Lovske steze	39
14.4.5	Lovske koč, domovi, bivaki, zbiralnice uplenjene divjadi	39
15	UPOŠTEVANJE VELIKIH ZVERI PRI UPRAVLJANJU PARKLJASTE DIVJADI	40
15.1	Navodila za upravljanje srnjadi	40
15.2	Navodila za upravljanje jelenjadi	41
15.3	Navodila za upravljanje gamsa	41
15.4	Navodila za upravljanje muflona	41

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Starostno-spolni razredi pri srnjadi	6
Preglednica 2: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu	7
Preglednica 3: Dopustna odstopanja (%) od načrtovanega števila v posameznem razredu in skupno	7
Preglednica 4: Starostno-spolni razredi pri jelenjadi	9
Preglednica 5: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu	10
Preglednica 6: Dopustna odstopanja (%) od načrtovanega števila v posameznem razredu in skupno	10
Preglednica 7: Starostno-spolni razredi pri damjaku	11
Preglednica 8: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu damjaka	12
Preglednica 9: Starostno-spolni razredi pri gamsu	13
Preglednica 10: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu	14
Preglednica 11: Starostni in spolni razredi pri muflonu	15
Preglednica 12: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu	15
Preglednica 13: Starostni in spolni razredi pri kozorogu	17
Preglednica 14: Starostni in spolni razredi pri divjem prašiču	19
Preglednica 15: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu	20

UVOD

Namen in izhodišča

Smernice za upravljanje divjadi v Sloveniji v obdobju 2021-2030 (dalje: smernice) predstavljajo strokovno podlago in operativno-tehnični pripomoček za načrtovanje ukrepov v dolgoročnih načrtih lovsko upravljavskih območij (dalje: LUO) za obdobje 2021-2030 ter na njih slonečih operativnih dvoletnih načrtih LUO. Pričujoče smernice nadomeščajo »Navodila za usmerjanje razvoja populacij divjadi v Sloveniji« iz leta 2011. Skupaj z dokumentom »Cilji upravljanja populacij divjadi v Sloveniji v obdobju 2021-2030«, ki podajajo vsebinski okvir za določanje upravljavskih ciljev, tvorijo celosten strateški pristop k načrtovanju upravljanja divjadi v prihodnjem desetletnem obdobju.

Neposredno zakonsko podlago za smernice predstavlja Pravilnik o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo (Uradni list RS, št. 91/10 in 200/20; dalje: Pravilnik). Pri pripravi smernic smo upoštevali tudi vso nacionalno zakonodajo (zakone in podzakonske akte) in mednarodne konvencije ter direktive s področja lovstva, gozdarstva, naravovarstva in ostalih relevantnih področij.

Pri pripravi smernic smo zasledovali tudi naslednja izhodišča:

- Večje operativno-tehnično poenotenje načrtovanja upravljanja divjadi na ravni države (ob upoštevanju raznolikosti razmer) z namenom zagotavljanja večje transparentnosti in verodostojnosti načrtov.
- Zagotavljanje enostavnosti in prožnosti upravljanja divjadi z namenom lažje realizacije odvzema in s tem učinkovitejšega doseganja ciljev ter večjega sprejemanja načina upravljanja s strani upravljavcev lovišč.
- Usklajevanje sistema načrtovanja upravljanja divjadi z drugimi dejavnostmi/rabami prostora (gospodarjenje z gozdom, kmetijstvo, naravovarstvo itd.).
- Prilagajanje sistema načrtovanja spremembam v populacijah divjadi in v njihovem okolju/habitatu.
- Upoštevanje novejših znanstveno-raziskovalnih dognanj s področja ekologije, biologije in predvsem upravljanja divjadi ter ostalih relevantnih področij.

Nastajanje dokumenta

Dokument smo pripravili na Zavodu za gozdove Slovenije (dalje: ZGS) v okviru Sektorja za načrtovanje razvoja gozdov. Skladno s Pravilnikom smo vsebino smernic usklajevali z Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (dalje: MKGP), Lovsko zvezo Slovenije (dalje: LZS) in Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije (dalje: KGZS). Predlog dokumenta je obravnaval strokovni svet ZGS na seji, dne 11. 11. 2021.

V postopku javne obravnave osnutkov dolgoročnih načrtov LUO za obdobje 2021-2030, ki je potekala v letu 2022, smo med drugim prejeli pripombe na načrte, ki posegajo v vsebino smernic. Na ZGS smo pripravili predlog popravkov smernic glede na prejete pripombe. Popravke smo obravnavali in uskladili na sestanku med MKGP, ZGS, LZS in KGZS, dne 21. 9. 2022. Upoštevanje dogovorjene popravke je bila v oktobru 2022 pripravljena končna različica smernic.

Struktura smernic

Prvi, najboljšežnji sklop predstavljajo usmeritve oz. navodila za načrtovanje upravljanja posameznih vrst oz. skupin vrst divjadi (poglavja 1-13). V vsakem poglavju so najprej predstavljeni kazalniki stanja populacij divjadi in uspešnosti njihovega upravljanja; delimo jih na obvezne in priporočene kazalnike ter ostale znake in podatke. Obvezni kazalniki so tisti, ki morajo biti sistematično analizirani in

predstavljeni v vseh načrtih LUO. Priporočene kazalnike se lahko uvede oz. uporabi kadarkoli v dolgoročnem načrtovalskem obdobju po vsej državi ali v posameznem LUO. Ostali znaki in podatki niso kazalniki v biološko-ekološkem smislu, a jih je smiselno uporabiti kot podporo pri interpretaciji ostalih kazalnikov. Pri vrstah parkljaste divjadi sledi opredelitev starostno-spolnih razredov za potrebe načrtovanja in struktura odvzema po starostno-spolnih razredih. Opredeljena so tudi dopustna odstopanja izvršenega odvzema (od načrtovanega odvzema). Pri posameznih vrstah oz. skupinah vrst so dodana še različna podpoglavja, ki podrobneje usmerjajo načrtovanje upravljanja divjadi.

V drugem sklopu (14. poglavje) so podrobno opredeljeni ukrepi v okolju namenjeni vsem vrstam divjadi in njihove zakonitosti, omejitve, normativni, usmeritve ipd. Ukrepi so razvrščeni v štiri temeljne skupine: ukrepi za varstvo in monitoring divjadi, biomeliorativni ukrepi, biotehniški ukrepi in lovskotehniški ukrepi.

Tretji, najkrajši sklop, vsebuje navodila za upoštevanje velikih zveri pri upravljanju parkljaste divjadi (15. poglavje). Osnutek vsebine tega poglavja je nastal v okviru projekta LIFE Lynx, v sodelovanju med ZGS in (v obliki področnih delavnic) predstavniki Območnih združenj upravljavcev lovišč (dalje OZUL) Notranjskega, Zahodno visoko kraškega, Triglavskega, Gorenjskega, Kočevsko-Belokranjskega, Novomeškega in Primorskega LUO.

Splošna določila

V nadaljevanju navajamo nekatera splošna/univerzalna določila, ki veljajo pri načrtovanju upravljanja vseh vrst divjadi (razen, kjer je navedeno drugače) in smiselno dopolnjujejo vsebino prvega sklopa smernic (poglavja 1-13):

- Za prehod v višji starostni razred pri vseh vrstah parkljaste divjadi, razen pri divjem prašiču (glej poglavje 7), se upošteva datum 1. april.
- Odstopanja realiziranega od načrtovanega odvzema izven meja dopustnih odstopanj skupaj in pri posameznem starostno-spolnem razredu se smiselno upoštevajo pri načrtovanju višine in starostno-spolne strukture odvzema v prihodnjem načrtovalnem obdobju.
- Preseganje načrtovanega odvzema preko meja dopustnih odstopanj, ki je posledica zabeleženih izgub po zaključenem odstreli, se ne smatra kot kršitev načrta LUO.
- Opredeljene relativne vrednosti (v %) dopustnih odstopanj realiziranega odvzema od načrtovanega se pri preračunavanju v absolutne vrednosti zaokrožujejo na najbližjo celo vrednost.

1 EVROPSKA SRNA¹

Kazalniki stanja populacije in uspešnosti upravljanja

Obvezni kazalniki:

- telesne mase mladičev in enoletnih osebkov,
- objedenost gozdnega mladja,
- škode na kmetijskih kulturah,
- višina, delež in vzroki izgub,
- spolna in starostna struktura odvzema in odstrela.

Priporočeni kazalniki:

- ocena številčnosti populacije (preko ene od navedenih metod): štetje kupčkov iztrebkov, uporaba avtomatskih kamer, neposredna opazovanja na krmiščih, kilometrski indeks,
- medletna variabilnost prirastka (preko ugotavljanja oplojenosti).

Ostali znaki in podatki:

- stopnja realizacije odvzema (skupno in po posameznih starostno-spolnih razredih),
- stopnja izpolnjevanja gozdnogojitvenih ciljev,
- gozdni obrod (kvantitativno),
- vremenski in ostali okoljski dejavniki.

Starostno-spolni razredi

S pričujočimi smernicami pri evropski srni (dalje: srnjad) za potrebe načrtovanja pri moškem spolu združujemo starostna razreda mladiči in lanščaki v enoten razred, pri ženskem spolu pa mladice in srne 2+ (dalje: srne) v enoten razred. Taka združitev je smiselna tako zaradi iste/podobne biološke/razmnoževalne vloge mladičev in lanščakov oz. mladic in srn, kakor tudi zaradi poenostavitve ter večje prožnosti pri načrtovanju upravljanja srnjadi oz. pri realizaciji načrtovanega odvzema.

Preglednica 1: Starostno-spolni razredi pri srnjadi

Razred po Pravilniku	Združen razred
Moški spol	
Mladiči	Mladiči M in lanščaki
Lanščaki	
Srnjaki 2+	Srnjaki 2+
Ženski spol	
Mladiči	Mladiči Ž
Mladice	Mladice in srne 2+
Srne 2+	

Ne glede na enoten/združen razred mladiči M in lanščaki oz. mladice in srne se ob kategorizaciji ločeno evidentira mladiče, enoletne živali in osebkke starosti 2+ obeh spolov.

Struktura odvzema po starostno-spolnih razredih

Struktura načrtovanega odvzema je prikazana v preglednici 2. Minimalni intervali vrednosti deležev v posameznih starostno-spolnih razredih dopuščajo možnost usmerjanja populacije proti želeni

¹ V nadaljevanju tudi srnjad.

starostno-spolni strukturi. V primeru zaznavanja (na podlagi preteklega odvzema) izrazito porušene strukture populacije lahko struktura odvzema odstopa od predpisane, vendar le na ravni posameznih načrtovalskih enot (znotraj LUO) ali lovišč.

Preglednica 2: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu

M	
Mladiči M in lanščaki	25-30
Srnjaki 2+	20-25
Ž	
Mladiči Ž	15-20
Mladice in srne 2+	30-35

Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema

Dopustna odstopanja so prikazana v preglednici 3.

Preglednica 3: Dopustna odstopanja (%) od načrtovanega števila v posameznem razredu in skupno²

M	
Mladiči M in lanščaki	±20
Srnjaki 2+	±20
Ž	
Mladiči Ž	±20
Mladice in srne 2+	±20
Skupaj	±20

V primeru, da dopustno odstopanje -20 % od načrtovane skupne višine odvzema pomeni manj kot 10 osebkov, dopustno odstopanje navzdol znaša 10 osebkov. V primeru, da dopustno odstopanje -20 % od načrtovane višine odvzema posameznega starostno-spolnega razreda pomeni manj kot 3 osebe, dopustno odstopanje navzdol za posamezen starostno-spolni razred znaša 3 osebe.

Vezava odstrela srn in mladic na odstrel srnjakov 2+²

Zaradi zagotavljanja ustreznega spolnega razmerja pri odrasli/reproduktivni srnjadi mora v posameznem lovišču, kjer načrtovani odvzem znaša enako ali več kot 1 osebek/100 ha/leto, višina odstrela srn in mladic (združen razred) znašati vsaj 120 % višine odstrela srnjakov 2+. V loviščih, kjer načrtovani odvzem znaša manj kot 1 osebek/100 ha/leto, te vezave ni. V primeru, da bi zagotavljanje predpisane višine vezave pomenilo preseganje dopustnih odstopanj odvzema srn in mladic, navedene vezave ni potrebno dosegati (dopustna odstopanja so nadrejeno pravilo).

² Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema ter vezava odstrela srn in srnjakov na območjih redne prisotnosti volka/risa/šakala so drugačni; glej poglavje 15.1.

2 NAVADNI JELEN³

Kazalniki stanja populacije in uspešnosti upravljanja

Obvezni kazalniki:

- telesne mase telet in enoletnih osebkov,
- objedenost gozdnega mladja,
- škode na kmetijskih kulturah,
- višina, delež in vzroki izgub,
- spolna in starostna struktura odvzema in odstrela,
- prostorska razporeditev odvzema.

Priporočeni kazalniki:

- ocena številčnosti populacije s pomočjo štetja kupčkov iztrebkov⁴ (ciljno za jelenjad, prednostno na območjih neustreznega pomlajevanja gozda),
- ocena številčnosti populacije s pomočjo ostalih metod: uporaba avtomatskih kamer, neposredna opazovanja na krmiščih, kilometrski indeks.

Ostali znaki in podatki:

- stopnja realizacije odvzema (skupno in posameznih starostno-spolnih razredov),
- stopnja izpolnjevanja gozdnogojitvenih ciljev,
- gozdni obrod (kvantitativno),
- vremenski in ostali okoljski dejavniki.

Conacija prostora

Za potrebe upravljanja jelenjadi in optimalno doseganje upravljavskih ciljev prostor (lovišča) uvrščamo v tri kategorije:

- 1. osrednje območje** populacije jelenjadi,
- 2. robno območje** populacije jelenjadi,
- 3. območje neželene prisotnosti** jelenjadi.

Osrednje območje populacije jelenjadi obsega lovišča, kjer je (skoraj) v celoti primeren habitat za jelenjad, vrsta lovišče poseljuje v (relativno) večjih gostotah, populacija pa ima izgrajeno starostno-spolno strukturo. Medletna in medsezonska variabilnost gostote jelenjadi v teh loviščih je razmeroma majhna. V tem območju je mogoče trajnostno upravljanje z jelenjadjo skladno s kazalniki stanja populacije in uspešnosti upravljanja ter skladno z usmeritvami za posamezne deleže starostno-spolnih razredov v načrtovanem odvzemu (glej preglednico 5).

Robno območje populacije jelenjadi obsega lovišča, v katerih je habitat manj primeren za jelenjad oz. je primeren le v delu lovišča. Za lovišča robnega dela je značilna manjša gostota jelenjadi, poselitev le dela lovišča in/ali večja medletna oz. medsezonska nihanja v gostoti jelenjadi. Robno območje ni v celoti namenjeno trajni poselitvi z jelenjadjo, dopušča pa delno poseljenost oz. poseljenost v določenih

³ V nadaljevanju tudi jelenjad.

⁴ Metoda ima zaradi preizkušeniosti v Sloveniji prednost pred ostalimi priporočenimi kazalniki. Zasnuje in uporablja se ciljno za jelenjad, a se vzporedno lahko uporabi še za ostale v preučevanem območju prisotne vrste, zlasti srnjad.

obdobjih leta. Zaradi manj primernih oz. neprimernih habitatov poselitev določenih delov lovišča z jelenjadjo ni zaželeno. Poleg tega predstavlja robno območje tudi območje, ki preprečuje nadaljnje prostorsko širjenje jelenjadi. Za lovišča robnega območja velja poenostavljeni model upravljanja. Odvzem se načrtuje skupno za več lovišč na ravni načrtovalske enote in ne po posameznih loviščih. Lovišča robnega območja lahko lovijo jelenjad številčno neomejeno in v določenem razmerju vso jelenjad, ki jo je mogoče odstreliti. Pri tem je odstrel telet, junic, lanščakov in košut 2+ (dalje košute) neomejen. Odstrel jelena 2+ je možen ob odstrelu 1-3 osebkov mulaste jelenjadi (telet, junic, košut; odvisno od gostote populacije, spolnega razmerja v populaciji in ciljev upravljanja), med katerimi mora biti najmanj ena junica ali košuta. Obvezen odstrel mulaste jelenjadi se lahko izvede pred odstrelom jelena 2+ (predhodno), lahko pa tudi naknadno. V slednjem primeru se do odstrela predpisanega števila osebkov mulaste jelenjadi zadrži odstrel naslednjega jelena 2+.

Območje neželene prisotnosti jelenjadi obsega lovišča z izrazito kmetijsko in/ali urbano krajino. To je hkrati območje, kjer jelenjad ni prisotna, ali pa je prisotna le občasno oz. v zelo nizkih gostotah. Upravljavski cilj v tem območju pa je v vsakem primeru odsotnost jelenjadi. Odstrel telet, junic, lanščakov in košut je neomejen. Odstrel jelena 2+ je možen ob odstrelu 1-3 osebkov mulaste jelenjadi (telet, junic, košut), od tega vsaj ene junice ali košute. Obvezen odstrel mulaste jelenjadi se lahko izvede pred odstrelom jelena 2+ (predhodno), lahko pa tudi naknadno. V slednjem primeru se do odstrela predpisanega števila osebkov mulaste jelenjadi zadrži odstrel naslednjega jelena 2+. V loviščih, kjer se jelenjad pojavlja na novo, je odvzem jelenjadi vseh starostno-spolnih razredov neomejen do odstrela 5 jelenov 2+ v zadnjem 10-letnem obdobju, nato se uvede zgoraj naveden sistem upravljanja. Na območjih, kjer nastajajo pogoste dokazljive škode po jelenjadi, se z dvoletnimi načrti LUO lahko dovoli neomejen odstrel jelenjadi vseh starostno-spolnih razredov. Neomejen odstrel velja tudi v primerih osebkov, pobeglih iz obor.

Uvrstitev lovišč v osrednje, robno in območje neželene prisotnosti jelenjadi se izvede v dvoletnih načrtih LUO in torej velja dve leti.

Starostno-spolni razredi

S pričujočimi smernicami združujemo starostne razrede jelenov 5-9 in jelenov 10+ v enoten razred odraslih jelenov 5+ (preglednica 4). V določenih okoliščinah (npr. kjer je cilj nižanje številčnosti ali preprečevanje širjenja jelenjadi) je možno tudi združevanje jelenov v enoten razred 2+. Za razliko od dosedanje rabe združujemo tudi teleta po spolu (M+Ž).

Preglednica 4: Starostno-spolni razredi pri jelenjadi

Razred po Pravilniku	Združen razred
Moški spol	
Teleta	Teleta M+Ž
Lanščaki	Lanščaki
Jeleni 2-4	Jeleni 2-4
Jeleni 5-9	Jeleni 5+
Jeleni 10+	
Ženski spol	
Teleta	Teleta M+Ž
Junice	Junice
Košute 2+	Košute 2+

Ne glede na združen razred telet obeh spolov se ob odvzemu ugotavlja in evidentira tudi spol telet.

Struktura odvzema po starostno-spolnih razredih

Struktura odvzema je prikazana v preglednici 5. Odvzem v prikazani strukturi se načrtuje na ravni LUO in na ravni lovišč osrednjega območja populacije jelenjadi.

Preglednica 5: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu

Starostni razred	M	Ž
0+	30-40	
1+	5-15	min 10
2-4	10-20	20-30 ⁵
5+	max 10	

V primerih načrtnega zmanjševanja številčnosti jelenjadi in/ali spolnega razmerja ki je v (sub)populaciji močnejše v korist košut naj se načrtovani delež košut v odvzemu približuje 30 %, obenem pa naj se zmanjša delež telet in jelenov 2+ v odvzemu.

Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema

Dopustna odstopanja so prikazana v preglednici 6.

Preglednica 6: Dopustna odstopanja (%) od načrtovanega števila v posameznem razredu in skupno

Starostni razred	M	Ž
0+	±15	
1+	-20, +30*	-20, +30
2-4	-100, +10	±15
5+	-100, +10	
SKUPAJ	±15	

*Zgornja meja dopustnega odstopanja je v primeru podaljšane lovne dobe na enoletno jelenjad v posameznem lovišču lahko tudi nad 30 %.

V primeru, da dopustno odstopanje -15 % od načrtovane skupne višine odvzema pomeni manj kot 3 osebke, dopustno odstopanje navzdol znaša 3 osebke. V primeru, da dopustno odstopanje -20 % od načrtovane višine odvzema lanščakov ali odvzema junic oz. -15 % od načrtovane višine odvzema telet ali odvzema košut pomeni manj kot 1 osebek, dopustno odstopanje navzdol za navedene starostno-spolne razrede znaša 1 osebek.

⁵ Na območjih redne prisotnosti volka je načrtovan delež košut odvzemu največ 25 % (glej poglavje 15.2.)

3 DAMJAK

Kazalniki stanja populacije in uspešnosti upravljanja

Obvezni kazalniki:

- telesne mase telet in enoletnih osebkov (ob statistično dovolj velikem vzorcu),
- škode na kmetijskih kulturah,
- višina, delež in vzroki izgub,
- spolna in starostna struktura odvzema in odstrela,
- prostorska razporeditev odvzema.

Priporočeni kazalniki:

- ocena številčnosti populacije (preko ene od navedenih metod): štetje kupčkov iztrebkov, uporaba avtomatskih kamer, neposredna opazovanja na krmiščih, kilometrski indeks.

Ostali znaki in podatki:

- stopnja realizacije odvzema (skupno in posameznih starostno-spolnih razredov),
- stopnja izpolnjevanja gozdnogojitvenih ciljev,
- gozdni obrod (kvantitativno),
- vremenski in ostali okoljski dejavniki.

Starostno-spolni razredi

Skladno z združevanjem razredov pri navadnem jelenu tudi pri damjaku združujemo jelene starostnih razredov 5-8 in 9+ v enoten razred odraslih jelenov 5+ in teleta obeh spolov v enoten razred telet (preglednica 7)

Preglednica 7: Starostno-spolni razredi pri damjaku

Razred po Pravilniku	Združen razred
Moški spol	
Teleta	Teleta M+Ž
Lanščaki	Lanščaki
Jeleni 2-4	Jeleni 2-4
Jeleni 5-9	Jeleni 5+
Jeleni 10+	
Ženski spol	
Teleta	Teleta M+Ž
Junice	Junice
Košute 2+	Košute 2+

Ne glede na združen razred telet obeh spolov se ob odvzemu ugotavlja in evidentira tudi spol telet.

Struktura odvzema po starostno-spolnih razredih

Struktura odvzema je prikazana v preglednici 8.

Preglednica 8: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu damjaka

Starostni razred	M	Ž
0+	30-40	
1+	max 10	min 10
2-4	5-15	20-30
5+	5-10	

Načrtovanje strukture odvzema in dopustna odstopanja

V loviščih z načrtovanim odvzemom nad 10 živali se načrtuje struktura odvzema damjaka po opredeljenih starostno-spolnih razredih. Dopustno odstopanje realizacije od načrta skupnega odvzema in odvzema posameznega razreda znaša $\pm 20\%$. V primeru, da dopustno odstopanje -20% od načrtovane skupne višine odvzema pomeni manj kot 2 osebka, dopustno odstopanje navzdol znaša 2 osebka. Neizvršen odzem telet se lahko nadomesti z odstrelom junic ter obratno. Odstrel košut naj znaša vsaj 100% višine odstrela dve- in večletnih jelenov.

Odvzema do 10 živali se praviloma ne načrtuje. Določi se zgolj, da je odstrel jelena 2+ možen ob predhodnem odstrelu 3 mulastih živali (telet, junic, košut), od tega vsaj ene junice ali košute. Odzem ostalih razredov (razen jelenov 2+) je številčno neomejen. Skupni odzem navzgor ni omejen. Na območjih (oz. v loviščih), kjer je cilj preprečevanje prostorskega širjenja damjaka in ta cilj v preteklosti ni bil izpolnjen, se lahko številčno načrtuje tudi odzem do 10 živali.

Posamezni osebki, ki se priložnostno pojavijo v območjih izven prostorskih okvirov načrtovanja, niso predmet trajnostnega upravljanja z vrsto in jih je kot take v teh loviščih treba odstreliti skladno z lovno dobo in drugimi določili predmetne zakonodaje.

Navedena struktura odvzema po starostno-spolnih razredih, dopustna odstopanja in ostale usmeritve veljajo le v primeru opredeljenega cilja trajnostne rabe vrste z lovom (trajnostnega upravljanja). Na območjih, kjer je cilj upravljanja lokalna izločitev vrste iz narave, odzem navzgor ni omejen, možen pa je kakršen koli režim upravljanja, ki najbolj učinkovito zagotavlja dosego tega cilja.

4 GAMS

Kazalniki stanja populacije in uspešnosti upravljanja

Obvezni kazalniki:

- telesne mase kozličev/kozic in enoletnih osebkov,
- višina, delež in vzroki izgub,
- zdravstveno stanje osebkov (prisotnost gamsjih garij, kužne bradavičavosti, kužne gamsje slepote),
- spolna in starostna struktura odvzema in odstrela,
- povprečna starost odraslih živali (3- in večletni) v odvzemu.

Priporočeni kazalniki:

- ocena številčnosti populacije (preko ene od navedenih metod): uporaba avtomatskih kamer, kilometrski indeks (oboje v gozdni/gozdnati krajini), sistematično štetje po vnaprej določenih poteh in priložnostno štetje po kvadrantih (nad zgornjo gozdno mejo).

Ostali znaki in podatki:

- stopnja realizacije odvzema (skupno in posameznih starostno-spolnih razredov),
- vremenski in ostali okoljski dejavniki.

Starostno-spolni razredi

S pričujočimi smernicami bistveno poenostavljamo starostne razrede gamsov za potrebe lovsko upravljalvskega načrtovanja. Pri obeh spolih osebke starosti 0+, 1+ in 2+ združujemo v razred mladih (mladi kozli, mlade koze) in osebke dosedanjih razredov 3- do 7-letni (pri kozah 3- do 10-letni) in 8+ letni (pri kozah 11+ letne) v enoten razred starejših (starejši kozli, starejše koze; preglednica 9).

Preglednica 9: Starostno-spolni razredi pri gamsu

Razred po Pravilniku	Združen razred
Moški spol	
Kozličji	Mladi kozli (0+,1+, 2+)
Kozli 1-letni	
Kozli 2-letni	
Kozli 3- do 7-letni	Starejši kozli (3- in večletni)
Kozli 8- in večletni	
Ženski spol	
Kozice	Mlade koze (0+,1+, 2+)
Koze 1-letne	
Koze 2-letne	
Koze 3- do 10-letne	Starejše koze (3- in večletne)
Koze 11- in večletne	

Struktura odvzema po starostno-spolnih razredih

Struktura odvzema je prikazana v preglednici 10. Pri tem ločujemo strukturo za velike populacije in manjše populacije oz. skupine gamsov. Pri manjših populacijah oz. skupinah manj (primerjalno z velikimi populacijami) posegamo med starejše (reproduktivne) živali.

Za lovišča z izjemno prisotnostjo gamsov, kjer se pojavljajo neželeni vplivi (ovirano pomlajevanje gozda) se lahko dovoljuje neomejen odvzem gamsov ne glede na starost in spol, vendar v tekočem letu do največ enega kozla iz razreda starejših.

Preglednica 10: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu

Starostni razred	M (kozli)	Ž (koze)
Mladi	25-30 (30-35*)	25-30 (30-35*)
Starejši	20-25 (15-20*)	20-25 (15-20*)
Skupaj	50	50

* struktura odvzema za manjše populacije/skupine gamsov

Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema

Dopustno odstopanje pri realizaciji skupnega odvzema znaša $\pm 20\%$ ⁶. Dopustno odstopanje (v obe smeri) je lahko tudi večje ob pojavu gamsjih bolezni (slepota, garjavost, bradavičavost) in z njimi povezane dinamike številčnosti gamsa. Odvzem v razredu starejših pri vsakem spolu posebej se lahko preseže za 10 %. V primeru, da dopustno odstopanje -20% od načrtovane skupne višine odvzema pomeni manj kot 3 osebke, dopustno odstopanje navzdol znaša 3 osebke. V primeru, da dopustno odstopanje $+20\%$ od načrtovane skupne višine odvzema pomeni manj kot 1 osebek, dopustno odstopanje navzgor znaša 1 osebek. V primeru, da dopustno odstopanje v razredu starejših $+10\%$ (pri vsakem spolu posebej) pomeni manj kot 1 osebek, dopustno odstopanje navzgor znaša 1 osebek. Neizvršen odvzem v razredu starejših se lahko nadomesti z odvzemom v razredu mladih.

⁶ Na območjih redne prisotnosti volka in risa se dovoljeno odstopanje realizacije odvzema navzdol poveča na -30% za vse razrede in skupno (glej poglavje 15.3).

5 MUFLON

Kazalniki stanja populacije in uspešnosti upravljanja

Obvezni kazalniki:

- telesne mase jagnet in enoletnih osebkov,
- škode na kmetijskih kulturah,
- višina, delež in vzroki izgub,
- spolna in starostna struktura odvzema in odstrela,
- prostorska razporeditev odvzema.

Priporočeni kazalniki:

- ocena številčnosti populacije (preko ene od navedenih metod): štetje kupčkov iztrebkov, uporaba avtomatskih kamer, neposredna opazovanja na krmiščih, kilometrski indeks.

Ostali znaki in podatki:

- stopnja realizacije odvzema (skupno in posameznih starostno-spolnih razredov),
- gozdni obrod (kvantitativno),
- vremenski in ostali okoljski dejavniki.

Starostno-spolni razredi

S pričujočimi smernicami poenostavljamo (združujemo) starostne razrede muflonov za potrebe lovsko upravljalvskega načrtovanja. Pri obeh spolih osebke starosti 0+ in 1+ združujemo v razred mladih (mladi samci, mlade samice); pri ovnih združujemo tudi razreda 2-6 letnih in 7+ letnih ovnov v enoten razred ovni (preglednica 11).

Preglednica 11: Starostni in spolni razredi pri muflonu

Razred po Pravilniku	Združen razred
Moški spol	
Jagnjeta moškega spola	Mladi samci (0+,1+)
Ovni 1-letni	
Ovni 2- do 6-letni	Ovni (2- in večletni)
Ovni 7- in večletni	
Ženski spol	
Jagnjeta ženskega spola	Mlade samice (0+,1+)
Ovce 1-letne	
Ovce 2- in večletne	Ovce (2- in večletne)

Struktura odvzema po starostno-spolnih razredih

Struktura odvzema je prikazana v preglednici 12.

Preglednica 12: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu

Starostni razred	M (ovni)	Ž (ovce)
Mladi	25-30	25-30
2- in večletni	20-25	20-25
Skupaj	50	50

Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema

Dopustno odstopanje pri realizaciji skupnega odvzema znaša $\pm 20\%$ ⁷. Dopustno odstopanje (navzgor in navzdol) je lahko ob pojavu bolezn tudi večje. Odvzem v razredu starejših pri vsakem spolu posebej se lahko preseže za 10 %. V primeru, da dopustno odstopanje -20 % od načrtovane skupne višine odvzema pomeni manj kot 3 osebe, dopustno odstopanje navzdol znaša 3 osebe. V primeru, da dopustno odstopanje +20 % od načrtovane skupne višine odvzema pomeni manj kot 1 osebo, dopustno odstopanje navzgor znaša 1 osebo. V primeru, da dopustno odstopanje v razredu starejših +10 % (pri vsakem spolu posebej) pomeni manj kot 1 osebo, dopustno odstopanje navzgor znaša 1 osebo. Neizvršen odvzem v razredu starejših se lahko nadomesti z odvzemom v razredu mladih.

Navedena struktura odvzema po starostno-spolnih razredih, dopustna odstopanja in ostale usmeritve veljajo le v primeru opredeljenega cilja trajnostne rabe vrste z lovom (trajnostnega upravljanja). Na območjih, kjer je cilj upravljanja lokalna izločitev vrste iz narave, odvzem navzgor ni omejen, možen pa je kakršen koli režim upravljanja, ki najbolj učinkovito zagotavlja dosego tega cilja.

⁷ Na območjih redne prisotnosti volka in risa se dovoljeno odstopanje realizacije odvzema poveča na $\pm 100\%$ za vse razrede in skupno (glej poglavje 15.4).

6 KOZOROG

Kazalniki stanja populacije in uspešnosti upravljanja

Obvezni kazalniki:

- višina, delež in vzroki izgub,
- zdravstveno stanje osebkov (predvsem gamsje garje),
- spolna in starostna struktura odvzema in odstrela,
- prostorska razporeditev odvzema.

Priporočeni kazalniki:

- ocena številčnosti populacije s sistematičnim štetjem po vnaprej določenih poteh in priložnostno štetje po kvadrantih,
- povprečna starost odraslih živali v odvzemu (3- in večletni).

Ostali znaki in podatki:

- vremenski in ostali okoljski dejavniki.

Splošne usmeritve za odvzem

Upravljanje s populacijo kozoroga v Sloveniji je zaradi njegove ogroženosti izrazito ohranitveno. Višino odvzema praviloma ne načrtujemo s pomočjo kontrolne metode, niti s pomočjo klasične metode (poznavanje številčnosti in prirastka). Z odstrelom praviloma posegamo samo med stare oziroma prestarele kozle in koze, med bolne osebke (sanitarni odstrel) in telesno ter trofejno podpovprečne osebke vseh starostnih razredov. Srednji starostni razred moramo kar v največji meri varovati. Višina odstrela praviloma ni višja od polovice ocenjenega letnega prirastka. Načrtovane višine odvzema ni treba dosegati, razen z odstrelom osebkov, ki so nosilci prenosljivih boleznih. Načrta odvzema se ne sme presegati.

Starostni in spolni razredi

S pričujočimi smernicami poenostavljamo (združujemo) starostne razrede kozorogov za potrebe lovsko upravljalvskega načrtovanja. Pri obeh spolih osebke starosti 0+ in 1+ združujemo v razred mladih (mladi samci, mlade samice), pri kozlih pa združujemo tudi razreda 2-9 letnih in 10+ letnih kozlov v enoten razred kozli (preglednica 13).

Preglednica 13: Starostni in spolni razredi pri kozorogu

Razred po Pravilniku	Združen razred
Moški spol	
Mladiči moškega spola	Mladi samci (0+,1+)
Kozli 1-letni	
Kozli 2- do 9-letni	Kozli (2- in večletni)
Kozli 10- in večletni	
Ženski spol	
Mladiči ženskega spola	Mlade samice (0+,1+)
Koze 1-letne	
Koze 2- in večletne	Koze (2- in večletne)

Usmeritve za doseljevanje osebkov

Eden izmed kratkoročno nujnih ukrepov za dolgoročno ohranitev kozoroga v Sloveniji je doselitev osebkov. Ukrep je nujen predvsem v izolirani koloniji v Kamniško-Savinjskih Alpah, ki ji grozi izumrtje. Eden izmed pogojev za doselitev osebkov (na območje Nature 2000) je sprememba statusa vrste pri nas iz tujerodne v domorodno vrsto (Alpbionet2030, 2017). Predpogoj za izvedbo doselitve je tudi priprava strokovnih podlag, ki bodo natančneje opredelile pogoje in potek doselitve. Za zagotavljanje dolgoročne ohranitve populacije kozoroga v Sloveniji je potrebna izvedba raziskave, ki bo podrobneje preučila vzroke težav populacije in predlagala še ostale ukrepe (poleg doselitve osebkov) v populaciji.

7 DIVJI PRAŠIČ

Kazalniki stanja populacije in uspešnosti upravljanja

Obvezni kazalniki:

- telesne mase ozimcev obeh spolov (v obdobju november-januar),
- škode na kmetijskih kulturah,
- višina, delež in vzroki izgub,
- spolna in starostna struktura odvzema in odstrela,
- prostorska razporeditev odvzema.

Priporočeni kazalniki:

- stopnja oplojenosti in velikost legla (preko ugotavljanja oplojenosti).

Ostali znaki in podatki:

- stopnja realizacije odvzema (skupno in posameznih starostno-spolnih razredov),
- gozdni obrod (kvantitativno),
- vremenski in ostali okoljski dejavniki,
- ocena starosti ozimcev na mesec natančno (predvsem zaradi možnosti prilagoditve telesnih mas po starosti).

Starostni in spolni razredi

Pri divjem prašiču za potrebe načrtovanja ohranjamo združene starostne razrede kot so prikazani v preglednici 14.

Preglednica 14: Starostni in spolni razredi pri divjem prašiču

Razred po Pravilniku	Združen razred
Moški spol	
Mladiči/ozimci	Moški spol + ozimke
Lanščaki	
Merjasci	
Ženski spol	
Mladiči/ozimke	Moški spol + ozimke
Lanščakinje	Lanščakinje in svinje
Svinje	

Zaradi velike variabilnosti v času poleganja divjih prašičev (prek celega leta) se lahko starostna kategorizacija vsake izločene živali opravi glede na določitev dejanske starosti (v mesecih) na podlagi pregleda razvojne stopnje in izrašenosti zobovja. Zaradi nezmožnosti prepoznavanja dejanske starosti živali, ki so na prehodu v višji starostni razred, pred samim odstrelom, se pri opredelitvi starostnega razreda v primeru dvoma presoja v smislu določitve nižjega starostnega razreda, in sicer:

- osebki do ocenjenega 12. meseca starosti se ne glede na datum uplenitve kategorizirajo kot ozimci, pri čemer se pri mejnih primerih (ocenjena starost 12-13 mesecev) logično upošteva tudi datum prehoda 31. 3./1. 4.;
- osebki z oceno starosti od 13 do 24 mesecev starosti se ne glede na datum uplenitve kategorizirajo kot enoletne živali (lanščaki, lanščakinje);

- osebki z oceno starosti od 24 do 27 mesecev ter uplenjeni do 31. 3. tekočega leta se ne glede na dejansko starost ocenijo kot lanščaki/lanščakinje, s čimer se doseže primerljiva kategorizacija živali, ki so bile v istem letu poležene v zimskem, oziroma spomladanskem času.

Struktura odvzema po starostno-spolnih razredih

Struktura odvzema je prikazana v preglednici 15.

Preglednica 15: Delež (%) starostno-spolnih razredov v odvzemu

Starostno-spolni razredi	Delež (%)
Moški spol + ozimke	max 80
Lanščakinje + svinje	min 20

V primeru preseganja načrtovanega odvzema (realizacija nad 100 %) mora delež lanščakinj in svinj znašati najmanj 20 % načrtovanega (in ne realiziranega) odvzema.

Za lovišča, ki imajo načrtovan odvzem manjši ali enak 5 osebkov določilo o minimalnem deležu lanščakinj in svinj v odvzemu (20 %) ne velja.

Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema

Odvzem vseh razredov divjega prašiča količinsko navzgor ni omejen, tako na nivoju LUO kot tudi po posameznih loviščih/LPN. Dopustno odstopanje načrtovanega skupnega odvzema navzdol znaša -30%. V primeru, da -30 % pomeni manj kot 5 osebkov, dopustno odstopanje navzdol znaša 5 osebkov.

V kolikor je na ravni LUO ali nižjih načrtovalskih enot (lovsko upravljavski bazeni, skupine lovišč) dosežen načrtovan delež odvzema lanščakinj in svinj (min 20 % načrtovanega skupnega odvzema), se smatra da je dosežen odvzem lanščakinj in svinj za vsa lovišča na ravni LUO oz. posamezne nižje načrtovalske enote.

Ostala določila glede odvzema

V primeru pojava fenotipsko očitnih križancev z domačim prašičem se lahko odstreljuje vse starostno-spolne razrede teh (križanih) osebkov brez omejitev, pri čemer se odstrel izven lovne dobe obravnava kot izredni odstrel in mora biti izveden skladno z zakonodajo.

8 POLJSKI ZAJEC, FAZAN, POLJSKA JEREBICA (gojena), RACA MLAKARICA

Kazalniki stanja populacij in uspešnosti upravljanja

Obvezni kazalniki temeljijo na spremljanju trendov v zadnjem desetletnem obdobju:

- prostorske razširjenosti,
- odvzema,
- višine in deleža izgub.

Priporočeni kazalniki:

- poljski zajec: spomladanska in jesenska številčnost (v loviščih z načrtovanim odvzemom > 15 zajcev priporočamo spremljanje pomladanske in jesenske številčnosti in ugotavljanje letnega prirastka; spremlja se v večernem času s pomočjo reflektorjev, naprav za ojačevanje svetlobe ali naprav na osnovi termovizije),
- poljska jerebica: teritorialno oglašanje samcev v spomladanskem času.

Splošne usmeritve

Dodajanje divjadi v lovišče je možen/upravičen ukrep povečevanja številčnosti z namenom ohranjanja vrste ali z namenom lova. Ukrep se izvaja le v vrsti primernem habitatu/lovišču. Izvajanje ukrepa je možno izključno ob predhodnem načrtovanju z dvoletnim načrtom LUO in letnim načrtom lovišča. Dodajanje divjadi mora upoštevati določila veljavne zakonodaje s področja ohranjanja narave ter zaščitne živali.

Načrtovane višine odvzema pri vrstah male poljske divjadi ni potrebno dosegati, lahko pa se presega do 20 %. V primeru dodajanja divjadi v lovišča se lahko odvzem poveča za določen delež od števila vloženih živali (opredeljeno v dvoletnem načrtu LUO).

Usmeritve za izvajanje lova

Poljski zajec:

- Na isti površini lovišča naj se lov vrši samo enkrat letno ali pa se lovišče »conira«, tako da se določi površina (največ 1/3 lovišča), na kateri se lov lahko izvaja večkrat letno (na preostanku površine lovišča pa se lov zajca ne izvaja). Površine namenjene izvajanju lova se letno menjajo (»kolobarjenje«). Upravljavec lovišča takšne površine opredeli v letnem načrtu lovišča/LPN.
- Lov zajcev v bližini intenzivnih nasadov ima prednost pred lovom v ostalem delu lovišča.
- Čim večji del načrtovanega odvzema (odstrela) naj se realizira v prvi polovici lovne dobe na poljskega zajca – v oktobru. Takrat je v odstrelu visok delež mladih osebkov (poleženih tistega leta); s tem varujemo nosilni oz. reproduktivni del populacije (živali v drugem življenjskem letu in starejše).

Fazan:

- Na isti površini lovišča naj se lov »naravnega« fazana vrši samo enkrat letno ali pa se lovišče »conira«, tako da se določi površina (največ 1/3 lovišča), na kateri se lov lahko izvaja večkrat letno (na preostanku površine lovišča pa se lov fazana ne izvaja). Površine namenjene izvajanju lova se letno menjajo (»kolobarjenje«). Upravljavec lovišča takšne površine opredeli v letnem načrtu lovišča/LPN. V primeru dodajanja fazana se lov na istih površinah lahko ponavlja.

Raca mlakarica:

- Lov na raco mlakarico na posebnih varstvenih območjih mora biti skladen z naravovarstvenimi usmeritvami, ki veljajo za to območje.
- Lov na raco mlakarico naj se na določenih predelih območja ali vsem območju zaradi varstva rac in ostalih vodnih ptic pred vznemirjanjem omeji na 2 dneva v tednu. Dneva skupaj določijo upravljavci lovišč v OZUL.

9 SIVA VRANA, SRAKA, ŠOJA

Kazalniki stanja populacij in uspešnosti upravljanja

Kazalniki temeljijo na spremljanju trendov v zadnjem desetletnem obdobju:

- prostorske razširjenosti,
- odvzema,
- škod v kmetijstvu.

Usmeritve za načrtovanje odvzema

- Odvzem šoje se praviloma načrtuje le za primere preprečevanja nastajanja škode v kmetijstvu in skladno s trajnostno rabo z lovom le v minimalnem številu.
- Odvzem sive vrane se načrtuje prvenstveno s ciljem omejevanja neželenih vplivov te vrste v okolju. Pri upravljanju s sivo vrano se upoštevajo tudi usmeritve CRP projekta »Značilnosti, problematika in upravljanje populacij (sive) vrane v urbanem okolju« (Jelenko Turinek in sod., 2016).
- Odvzem srake se načrtuje skladno s trajnostno rabo vrste z lovom. V območjih, kjer so prisotne vrste male poljske divjadi (fazan, poljska jerebica), je lahko cilj tudi znižanje številčnosti srake.

Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema

- Za sivo vrano je dopustno odstopanje navzdol -30% in navzgor 100% načrtovanega odvzema. Ne glede na navedeno znaša minimalno dopustno odstopanje navzdol -3 osebkov.
- Načrta odvzema srake in šoje ni potrebno dosegati, presega se ga lahko za 100 %. V primeru pojavljanja škod na kmetijskih površinah v večjem obsegu se lahko tudi za šjo v dvoletnem načrtu LUO določi spodnja meja dopustnih odstopanj od načrtovanega odvzema.

Usmeritve za odvrčanje osebkov sive vrane od kmetijskih površin

- Odstrel naj se izvaja predvsem na tistih kmetijskih površinah, kjer prihaja ali bi lahko prišlo do škodnih primerov.
- Za zmanjšanje možnosti nastanka škod se priporoča izvajanje t. i. odvrčalnega odstrela.
- Izvajalec odvrčalnega odstrela naj se nahaja na škodni površini oziroma v njeni neposredni bližini.
- Izvajalec odvrčalnega odstrela naj strelja z mesta, ki je dobro vidno (sive vrane bodo na ta način hitro razvile znanje, da se je določenih površin treba izogibati).
- Uporaba drugih odvrčal (elektronske, pirotehnične in druge plašilne naprave).

Usmeritve za učinkovitejše zadrževanje naraščanja/zmanjševanje številčnosti sive vrane

- Povečanje interesa za lov srake in sive vrane. Izobraževanje lovcev o različnih možnostih lova na sivo vrano, ki so bolj učinkovita od klasičnega lova (npr. lov s klicanjem in vabniki, sokolarjenje).
- Podaljšanje lovne dobe na juvenilne (negnezdeče) osebkove sive vrane.

10 LISICA, JAZBEC, KUNA BELICA, KUNA ZLATICA

Kazalniki stanja populacij in uspešnosti upravljanja

Kazalniki temeljijo na spremljanju trendov v zadnjem desetletnem obdobju:

- prostorske razširjenosti,
- odvzema,
- zdravstvenega stanja (morebiten pojav bolezni).

Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema

- Pri vseh obravnavanih vrstah je dovoljeno preseganje odvzema za 100 %.
- Dopustno odstopanje navzdol je pri lisici -30 %, pri jazbecu in obeh vrstah kun pa -50 %.
- Ne glede na navedeno je pri lisici minimalno dopustno odstopanje navzdol -3 osebke, pri jazbecu in obeh vrstah kun pa -5 osebkov.

Ostale usmeritve za odzem

- Lov vseh obravnavanih vrst naj se intenzivira v loviščih z malo poljsko divjadjo in v habitatih gozdnih ter poljskih kur.

11 EVRAZIJSKI ŠAKAL

Spremljanje populacije

Spremljanje temelji na dveh sklopih: I.) monitoring, vzpostavljen v CRP projektu »Prostorska razporeditev, številčnost, ocena populacijskih trendov in potencialno širjenje areala vrste Zlati šakal (*Canis aureus* L.) v Sloveniji« (Potočnik in sod., 2018; dalje CRP projekt), II.) kazalniki na osnovi podatkov o odvzemu vrste in njenih vplivih v okolju.

i) Upravljavci lovišč so dolžni v spletni aplikaciji Lovske zveze Slovenije (dalje: LZS) »Monitoring šakala« evidentirati naslednje podatke:

- lokacije in čas smrti posameznih osebkov,
- lokacije in čas oglašanja šakalov,
- lokacije in čas vseh ostalih znakov prisotnosti šakalov.

ii) Kazalniki na osnovi podatkov o odvzemu vrste in vplivih v okolju:

- višina realizacije odvzema,
- hitrost realizacije odvzema,
- višina in delež izgub v odvzemu
- obseg škod na domačih/rejnih živalih.

Usmeritve za načrtovanje odvzema

- Odvzem se načrtuje na način, da ni ogroženo ugodno stanje populacije, pri čemer je referenčno stanje populacije iz leta 2018 (CRP projekt).
- Odvzem se načrtuje na ravni LUO oz. na ravni nižjih načrtovalskih enot (in ne na ravni posameznih lovišč). Po daljši časovni seriji podatkov spremljanja populacije je v območjih stalne prisotnosti vrste možno preiti na način načrtovanja odvzema na ravni lovišč.

Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema

- Načrtovanega odvzema šakala ni treba dosežati, presega se ga lahko za 50 %. Po daljši časovni seriji podatkov spremljanja populacije je v območjih stalne prisotnosti vrste možno z dvoletnimi načrti uvesti spodnjo mejo dopustnih odstopanj.

Ostale usmeritve

- Ob odvzemu se evidentira spol in ocenjena starost osebkov (mladič oz. do enega leta stara žival ali odrasel osebek).

12 ALPSKI SVIZEC

Kazalniki stanja populacije in uspešnosti upravljanja

Kazalniki temeljijo na spremljanju trendov v zadnjem desetletnem obdobju:

- ocene številčnosti osebkov v kolonijah (s pomočjo neposrednih opazovanj),
- odvzema,
- zdravstvenega stanja (morebiten pojav bolezni).

Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema

- Načrtovanega odvzema ni potrebno dosegati, lahko pa se ga preseže za 30 %. Ne glede na navedeno je minimalno dopustno odstopanje navzgor 1 osebek.

Ostale usmeritve

- V primeru, da se številčnost živali v kolonijah zmanjša do te mere, da je ogrožen njihov obstoj, je smiselno v skladu z veljavnimi predpisi doseliti posamezne živali.
- Upravljalci lovišč naj vodijo evidenco kolonij in njihove številčnosti.

13 PIŽMOVKA, NUTRIJA, RAKUNASTI PES

Kazalniki stanja populacije

- višina in prostorska razporeditev odvzema,
- podatki o pojavljanju, pridobljeni od upravljavcev lovišč (v vsakem dvoletnem načrtu LUO se predstavi pojavljanje/prostorska razporeditev/ocena populacijskega trenda vrste po loviščih).

Ostale usmeritve

- Pižmovka in nutrija na območjih, kjer se pojavita na novo: zgodnje odkrivanje in popolni odvzem osebkov.
- Pižmovka in nutrija na območjih obstoječe razširjenosti: izvaja se neomejen odvzem. Za nutrijo se lahko odvzem načrtuje številčno za posamezna lovišča. Ob tem je dopustno odstopanje navzdol -30 %, preseganje odvzema pa ni omejeno.
- Rakunasti pes: zgodnje odkrivanje in popolni odvzem osebkov (skladno z lovno dobo).

14 UKREPI V OKOLJU DIVJADI

V tem poglavju podajamo smernice za ohranitev in nego habitatov v gozdnem in negozdnem prostoru, izboljšanje prehranskih razmer za divjad in učinkovitejšo realizacijo načrtovanega odvzema. Nekateri od obravnavanih ukrepov se nanašajo/vplivajo tudi na zavarovane živalske vrste.

Ukrepe v okolju divjadi razvrščamo v naslednje skupine:

1. Ukrepi za varstvo in monitoring divjadi
2. Biomeliorativni ukrepi:
 - vzdrževanje travnikov in pašnikov v gozdnem prostoru,
 - vzdrževanje grmišč in obrečnih pasov,
 - vzdrževanje remiz za malo divjad,
 - vzdrževanje gozdnega roba,
 - vzdrževanje vodnih virov,
 - sadnja in vzdrževanje plodonosnega drevja in grmovja,
 - postavitve in vzdrževanje gnezdnic.
3. Biotehniški ukrepi:
 - krmljenje (zimsko in privabljivo, preprečevalno)
 - krmne njive,
 - pridelovalne njive,
 - sečnja v zimskem času,
 - zaščita s tehniškimi in kemičnimi sredstvi.
4. Lovskotehniški ukrepi (lovski objekti):
 - lovske preže,
 - krmišča,
 - solnice,
 - lovske steze,
 - kočje, domovi, bivaki.

14.1 Ukrepi za varstvo in monitoring divjadi

Namen ukrepov: spremljanje prisotnosti in oceni števila divjadi različnih vrst, spremljanje stanja habitatov, spremljanje potreb po delih v okolju, spremljanju in omejevanju neprimernih dejavnosti v okolju, presoja potrebnosti dodajanja divjadi v lovišče, določanja dobe mirovanja dejavnosti za posamezne habitate ipd.

Usmeritve:

- Vrsta in obseg aktivnosti naj bo prilagojena problematiki v prostoru; poudarek je na vrstah, katerih populacija in/ali habitat so v slabšem stanju.
- Enota za načrtovanje obsega: ura.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: upravljavci lovišč naj opravijo vsaj v 80 % načrtovanih ur, navzgor je dovoljeno neomejeno preseganje.

14.2 Biomeliorativni ukrepi

Biomeliorativni ukrepi so namenjeni predvsem ohranjanju in izboljševanju naravnih prehranskih in bivalnih razmer za divjad.

14.2.1 Vzdrževanje travnikov in pašnikov v gozdnem prostoru

Ukrepi vzdrževanja travnikov in pašnikov so prvenstveno namenjeni ohranjanju deleža travnatih površin (travinj) v gozdnem prostoru. Med te ukrepe uvrščamo: pripravo pasišč za košnjo, gnojenje travnikov, ročno košnjo, strojno košnjo, spravilo sena z odvozom in osnovanje pasišč za divjad.

Splošne usmeritve:

- Košnja trave se opravi vsaj enkrat letno, praviloma po cvetenju trav.
- Ukrepi vzdrževanja so usmerjeni predvsem v območja z večjo gozdnatostjo.
- Ukrepe usmerjamo predvsem v okolja: z več vrstami rastlinojede parkljaste divjadi in višjimi gostotami populacij; kjer se travniki in pašniki zaraščajo; s slabše usklajenimi odnosi med rastlinojedo parkljasto divjadjo in njenim okoljem.
- Ukrepe razporedimo na več manjših površin (namesto malo velikih površin; površine < 3 ha).
- Prednost imajo površine, ki so oddaljene od naselij in prometnih javnih cest.

Priprava travnikov za košnjo

Opis: spomladansko čiščenje (odstranjevanje vejevja, kamenja, neželenih zeli (tudi strojno)), grabljenje (odstranjevanje mahu in listja) in preprečevanje zasenčenosti travnikov in pašnikov.

Usmeritve, določila:

- Enota za načrtovanje obsega: hektar (ha).
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: upravljavci lovišč naj opravijo vsaj v 80 % načrtovanih del, navzgor je dovoljeno neomejeno preseganje.

Košnja travnikov

Opis: ročna ali strojna košnja travnikov in odstranitev pokošene travne mase s površine. Izvaja se 1-krat do 2-krat letno. Prva košnja po cvetenju cvetnic. Pasišče se lahko vzdržuje tudi strojno z mulčenjem.

Usmeritve, določila:

- Enota za načrtovanje obsega: hektar (ha).
- Normativ za ročno košnjo znaša 20 ur/ha, za strojno košnjo 3 ure/ha.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: upravljavci lovišč naj opravijo vsaj v 80 % načrtovanih del, navzgor je dovoljeno neomejeno preseganje.

Spravilo sena

Opis. Namen ukrepa je pridobivanje krme za zimsko krmljenje jelenjadi, damjaka ali muflona. Izvaja se pretežno na površinah s strojno košnjo. Izbira površin, kjer se spravlja seno, je odločitev upravljavcev lovišč. Priporočljivo je baliranje sena.

Usmeritve, določila:

- Enota za načrtovanje obsega: hektar (ha).
- Normativ je 16 ur/ha.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: obsega načrtovanih del ni treba realizirati, lahko se ga presega.

Osnovanje pasišč za divjad v gozdu

Opis. Namen je osnovanje (novih) pašnih površin za rastlinojede parkljarje v gozdovih. Ukrep obsega (po potrebi): odstranitev vegetacije na predvideni površini (ročno, košnja, mulčenje), izkop panjev, poravnava zemljine, zatravitev. Ukrep se usmerja na območja: z nizkimi deleži travniških oz. pašnih

površin, v bližino zimovališč. Velikost osnovanega pasišča naj ne presega 3 ha. Pasišče naj tvori čim daljši gozdni rob (razgibana oblika).

Usmeritve, določila:

- Enota za načrtovanje obsega: hektar (ha).
- Normativ za ravnanje zemljine z bagrom v primeru majhne grmovne zarasti 30 ur/ha. Skupni normativ za odstranitev panjev in ravnanje zemljine v primeru krčitve gozda (300-500 panjev/ha) z bagrom je 80 – 120 ur/ha.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: obsega načrtovanih del ni treba realizirati, lahko se ga presega.
- Priporočamo dogovor z lastnikom o dovoljenju vzdrževanja travne površine vsaj za obdobje 10 let po osnovanju.

Gnojenje travnikov

Opis. Ukrep se izvaja predvsem na površinah s strojno košnjo oz. na površinah, ki so namenjene za krmne in pridelovalne njive. Prednostno naj se gnojenje izvaja v območju intenzivnejšega kmetijstva. Na naravovarstveno pomembnih območjih (opredelitev v naravovarstvenih smernicah dolgoročnega načrta) se gnojenje ne izvaja. Gnoji se zmerno, da se zagotavlja in ohranja čim večja vrstna pestrost na pasiščih.

Usmeritve, določila:

- Enota za načrtovanje obsega: hektar (ha).
- Normativ: 8 ur/ha (ročno), 2 uri/ha (s traktorjem).
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrta ni treba dosežati in se ga ne presega.

14.2.2 Vzdrževanje grmišč in obrečnih pasov

Opis. Grmišče je sklenjena površina, ki jo poraščajo grmovne in drevesne vrste, tako da so brsti v višini, dosegljivi divjadi. V ukrep uvrščamo vzdrževanje grmišč v gozdu in v agrarni krajini ter vzdrževanje obrečnih pasov (obvodni gozdni robovi). Prvenstveno je ukrep namenjen rastlinojedi parkljasti divjadi, koristen je tudi za malo divjad. Namen je ohranjati/vzpostavljati dostopnost listov, popkov in poganjkov v nižjih slojih («v višini gobca» živali). Sem štejemo tudi periodična čiščenja travnikov/pašnikov, na katerih zaradi zaraščanja košnja ni več mogoča, je pa omogočena paša in objedanje poganjkov. Smiselna je kombinacija vzdrževanja grmišč, gozdnega roba in obrečnih pasov ter sajenja sadik plodonosnega drevja in grmovja.

Usmeritve, določila:

- Ukrep usmerjamo v območja: z večjo gozdatostjo, v gozdove z manjšimi deleži mladih razvojnih faz, zasmrečena območja z revnim zeliščnim in polnilnim slojem, območja z več vrstami rastlinojede divjadi, z višjimi lokalnimi gostotami/koncentracijami divjadi, z večjim vplivom divjadi na gozd.
- Prednostne lokacije: sončne lege, vstran od prometnih cest; bolje je več manjših površin.
- Na isti površini se izvaja na 3-10 let, odvisno od hitrosti rasti grmovnega sloja, oz. ko postanejo listi in popki nedosegljivi za divjad.
- Enota za načrtovanje obsega: hektar (ha).
- Normativ: majhna zaraščenost 30 ur/ha, srednja zaraščenost ($d < 5$ cm, $h > 3$ m) 80 ur/ha, močna zaraščenost ($d > 5$ cm, $h > 3$ m) 120 ur/ha.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: ukrep (ha) mora biti izveden vsaj v 80 % obsega, lahko se neomejeno presega.

14.2.3 Vzdrževanje remiz za malo divjad

Opis. Remize so ostanki naravne vegetacije (ali umetno osnovani) v intenzivno obdelani agrarni krajini. Namenjene so kritju male divjadi, uporabljajo jih tudi druge prostoživeče živali. Ukrep obsega posek grmovnega sloja in zložitev vejevja na kupe ali v vrste. Ukrep je potreben saj z višinsko rastjo grmovnih in drevesnih vrst začena njihova funkcija kot kritje za malo divjad usihati.

Usmeritve, določila:

- Ukrep je usmerjen predvsem v nižinska lovišča oz. njihove predele z intenzivnim kmetijstvom in brez oz. z malo ostanki naravne vegetacije. Smiselno je tudi v loviščih, ki vlagajo fazana ali poljsko jerebico iz umetne vzreje ter intenzivno gospodarijo z malo divjadjo (tudi raco mlakarico).
- Obhodnja je 3-10 let, odvisno od hitrosti rasti grmovnega sloja.
- Enota za načrtovanje obsega: hektar (ha).
- Normativ: majhna zaraščenost 30 ur/ha, srednja zaraščenost ($d < 5$ cm, $h > 3$ m) 80 ur/ha, močna zaraščenost ($d > 5$ cm, $h > 3$ m) 120 ur/ha.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: ukrep (ha) mora biti izveden vsaj v 80 % obsega, lahko se neomejeno presega.

14.2.4 Vzdrževanje gozdnega roba

Opis. Ukrep je namenjen predvsem rastlinojedi parkljasti divjadi, koristi pa tudi drugim živalskim vrstam (vključno z malo divjadjo). Namen ukrepa za potrebe rastlinojede parkljaste divjadi je ohraniti/vzpostavljati dostopnost listov, popkov in poganjkov »v višini gobca« živali. Usmerjen je tudi v ohranjanje in nego plodonosnega gozdnega drevja in grmovja ter vejnatega odraslega gozdnega drevja. Pomembno je ohraniti vrstno pestrost ter zagotavljati čim večjo širino in slojevitost gozdnega roba.

Usmeritve, določila:

- Obhodnja je 3-10 let, odvisno od hitrosti rasti grmovnega sloja.
- Enota za načrtovanje obsega: hektar (ha).
- Normativ: majhna zaraščenost 30 ur/ha, srednja zaraščenost ($d < 5$ cm, $h > 3$ m) 80 ur/ha, močna zaraščenost ($d > 5$ cm, $h > 3$ m) 120 ur/ha.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: ukrep (ha) mora biti izveden vsaj v 80 % obsega, lahko se neomejeno presega.

14.2.5 Vzdrževanje vodnih virov

Izdelava in vzdrževanje kaluž

Opis. Vodni viri se osnujejo in vzdržujejo predvsem tam, kjer v naravnem okolju primanjkuje površinskih voda; najmanj 3 vodni viri na 1000 ha. Ukrep se izvaja na način, ki ohranja biotsko pestrost in le v obdobjih izven razmnoževalnih ciklov dvoživk in drugih živali (pozno jeseni ali pozimi). Če je vodni vir suh, se ga lahko obnavlja tudi poleti. Ostale kaluže (vodne vire) naj se samo spremlja v smislu preprečevanja škodljivih antropogenih vplivov (v realizaciji se ne upošteva). Ukrep obsega odstranitev odmrlih vej, listja ipd. Z manjšimi zemeljskimi deli se uredi brežine kaluž. Za doseg nepropustnosti se lahko dno in brežine zahodi oz. potepta. Za izdelavo kaluž naj se poišče primerna mesta (nepropustna tla), kjer se z zemeljskimi deli izoblikuje kotanja in ta zatlači z nepropustno zemljinjo. V bližini kaluž je potrebno varovati »čohalna drevesa« za divje prašiče. V neposredno bližino mokrišč in kaluž ni dovoljeno postavljanje solnic.

Usmeritve, določila:

- Enota za načrtovanje obsega: število.
- Normativ: vzdrževanje 4 ure/objekt, izdelava 12 ur/objekt.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: obseg načrtovanih del v lovišču mora biti opravljen vsaj 80 %, dovoljeno je neomejeno preseganje načrtovanih količin.

Izdelava in vzdrževanje večjega vodnega vira

Opis. Ukrep obsega izdelavo, urejanje ali vzdrževanje manjših tekočih voda ali njihovih odsekov (studenci, potoki) ali stoječih voda (grabni, bajerji, opuščeni in z vodo zaliti glinokopi, gramoznice, račnjaki). Izvaja se odstranjevanje podrtega drevja, vej, posek visečega grmovja ipd. Ukrep obsega tudi strojno odstranjevanje mulja in nanešenega peska. Izvaja se predvsem v območjih, kjer vode primanjkuje ter je bolj izražena potreba po večjem vodnem viru za prostoživeče živali. Vodno telo mora biti dostopno prostoživečim živalim. Ukrep se izvaja v obdobjih izven razmnoževalnih ciklov dvoživk in drugih živali (jeseni in pozimi).

Usmeritve, določila:

- Enota za načrtovanje obsega: število.
- Normativ za vzdrževanje je do 40 ur/objekt.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrtovanega obsega ni treba realizirati, lahko pa se ga preseže.

14.2.6 Sadnja in vzdrževanje plodonosnega drevja in grmovja

Opis. Ukrep je namenjen izboljšanju prehranske ponudbe za več vrst divjadi, pomeni pa sadnjo in vzdrževanje plodonosnih drevesnih in grmovnih vrst v gozdnem in kmetijskem prostoru. Ukrep obsega: izkop jame, namestitev sadike, po potrebi gnojenje, zasutje jame in poravnava zemljine, namestitev opornega količka in zaščite.

Usmeritve, določila:

- Pred izvedbo ukrepa naj se upravljavci lovišč glede izbire lokacij dogovorijo z lastniki zemljišč in z ZGS (revirni gozdar); s slednjim tudi glede izbire najprimernejše vrste sadik in njihove zaščite.
- Enota za načrtovanje obsega: število.
- Normativ predvideva sadnjo 30 dreves/8ur.
- Načrta del ni treba realizirati, lahko pa se ga preseže.

14.2.7 Postavitev in vzdrževanje gnezdnic

Opis. Ukrep obsega izdelavo/nakup in namestitev gnezdnic, prilagojenih za različne vrste ptic na drevje in njihovo vzdrževanje (čiščenje ipd.). Gnezdnice so namenjene predvsem sekundarnim duplarjem kot so koconogi čuk, mali skovik, smrdokavra, vijeglavka, zlatovranka, golob duplar, pogorelec, belovrati muhar. Ukrep naj se pospešuje v loviščih ali njihovih delih, kjer je v gozdovih delež naravnih dupel majhen.

Pretekla dinamika in obseg. V obdobju 2009-2018 je obseg ukrepa medletno precej nihal. (med 475 in 789 gnezdnic). Razlike v obsegu med posameznimi območji so zelo velike in so v razponu med povprečno 3 gnezdnicami letno v Triglavskem LUO in 167 gnezdnicami v Zahodno visoko kraškem LUO.

Usmeritve, določila:

- Enota za načrtovanje obsega: število.
- Normativ: namestitev na drevje 8 gnezdnic/dan, vzdrževanje (čiščenje in kontrola) 16 gnezdnic/dan.

- Dopustna odstopanja: načrta del ni treba realizirati, lahko se ga preseže.

14.3 Biotehniški ukrepi

14.3.1 Krmljenje

Namen krmljenja. V splošnem glede na namen ločujemo tri različne vrste krmljenja: zimsko (dopolnilno), privabljalno in preprečevalno.

Zimsko (dopolnilno) krmljenje se izvaja z namenom zmanjšanja pritiska parkljaste divjadi na naravne prehranske vire (predvsem gozdno mladje) in tvorbe energijske rezerve v času prehranske ožine (praviloma pozimi). Pri mali divjadi je krmljenje namenjeno povečanju prehranske ponudbe tudi izven zimskega obdobja ter s tem izboljšanju vitalnosti osebkov in populacij.

Namen privabljalnega krmljenja je predvsem izvajanje odstrela divjadi s ciljem učinkovitejše/lažje in pravilnejše (po starostni in spolni strukturi) realizacije načrtovanega odvzema. Dodaten namen je izvajanje monitoringa divjadi.

Preprečevalno krmljenje smo v preteklem obdobju načrtovali pri divjem prašiču z namenom preprečevanja/zmanjševanja obsega škod v kmetijstvu. Skladno z ZNUAPK⁸ preprečevalno krmljenje divjega prašiča v Sloveniji ni dovoljeno, zato ga v pričujočem dokumentu ne obravnavamo. Pri ostalih vrstah divjadi preprečevalnega krmljenja ne načrtujemo.

Krmišča zimskega in privabljalnega krmljenja ne smejo biti na isti lokaciji.

Vrste krme. Za krmljenje uporabljamo (glede na izvor, energijsko vrednost in vsebnost vode) naslednje vrste krme:

- močna škrobna krma (koruza, žita, kostanj, želod, briketi rastlinskega izvora),
- sočna krma (okopavine, tropine, sadje),
- voluminozna krma (seno, vejniki, travna silaža, koruzna silaža, pesni rezanci),
- krma živalskega izvora (v skladu z veterinarskimi predpisi).

Vrste divjadi, ki jih ciljno krmimo in dovoljena vrsta krmljenja (Z = zimsko, P = privabljalno):

- navadni jelen (Z, P)
- muflon (Z, P)
- mala divjad (fazan, poljska jerebica, poljski zajec, raca mlakarica; Z)
- damjak (Z, P)
- divji prašič (P)
- lisica (P)
- jazbec (P)
- kuna belica, kuna zlatica (P)
- šakal (P)

Namensko krmljenje srnjadi, gamsa in kozoroga, razen v izjemnih razmerah (dolgotrajna visoka in pomrznjena snežna odeja), ni dovoljeno. O nameri krmljenja navedenih vrst zaradi izjemnih razmer upravljavci lovišč z vlogo (opis izrednih razmer, kraj oz. območje krmljenja, čas, vrsta divjadi) preko OZUL obvestijo OE ZGS. Soglasje k začetku krmljenja izda pristojna OE ZGS ter o tem obvesti tudi lovsko inšpekcijo.

Z namenom zmanjšanja povoza srnjadi je izjemoma v bližini prometnic z močno povečanim povozom srnjadi v zimskem času za kratek čas (največ 1-2 tedna) dovoljeno t.i. prestrezno krmljenje (»intercept

⁸ Zakon o nujnih ukrepih zaradi afriške prašičje kuge pri divjih prašičih (Ur. l. RS 200/20)

feeding«), s katerim zmanjšamo potrebo po približevanju (prehranjevanju) srnjadi na brežinah cest. Krmljenje se izvaja v pasu 300-500 m od problematičnega/ih odseka/ov cest(e). Za pridobitev dovoljenja za prestrezno krmljenje velja enak postopek kot za krmljenje srnjadi v izjemnih zimskih razmerah.

14.3.1.1 Zimsko krmljenje

Zimsko krmljenje navadnega jelena, damjaka in muflona

Gostota krmišč in količina krme

- Na ravni lovišča je največja dovoljena gostota krmišč, ki se opredeli v dvoletnem načrtu LUO, največ 1/1250 ha lovne površine (skupaj za jelenjad, damjaka in muflona).
- V območnih načrtih LUO, kjer bo zaradi omejitve prišlo do zmanjšanja števila krmišč (Kočevsko-Belokranjsko, Notranjsko, Pohorsko, Zahodno visoko kraško) je potrebno pripraviti okvirni načrt postopnega zmanjšanja števila krmišč in količine krme do konca leta 2026. Količina krme se mora zmanjševati najmanj proporcionalno z zmanjševanjem števila krmišč v LUO (glede na leto 2020).
- Ob travnikih in pašnikih manjših od 0,5 ha, ki so locirani v gozdovih z manj kot 10 % travnatih površin, je ob košnji dovoljeno seno prve košnje zložiti v jasli, stoge ali kope za namen krmljenja divjadi. V primeru, da tako položena krma na ravni lovišča ne presega 10 % vse krme položene jelenjadi, damjaku in muflonu, se takšna krmišča ne štejejo med krmišča, za katera je predvidena zgoraj navedena omejitev gostote. Na teh lokacijah ni dovoljeno dodajati druge (npr. od drugod pripeljane) krme. Takšna krmišča se v dvoletnem načrtu LUO in načrtih lovišč/LPN evidentirajo tako kot druga krmišča.

Lokacije krmišč

- Lokacije krmišč morajo biti izbrane ob upoštevanju zgradbe gozdov in gozdnogospodarskih ter gozdnogojitvenih ciljev – predvsem na način, da ne privabljajo divjadi v bližino pomlajenih površin in (smrekovih) drogovnjakov oz. na način, da divjad odtegnejo v predele, kjer ni pomlajenih površin oz. so poškodbe mladja manj problematične.
- Lokacije krmišč ne smejo biti postavljene v mladovja, sestoje v pomlajevanju in v sestoje, v katerih se bo v naslednjih 10-letih (načrt GGE) pričelo uvajati v pomlajevanje oz. v neposredno bližino teh sestojev.
- Preverjanje lokacij in zamenjavo obstoječih krmišč na neustreznih lokacijah je potrebno opraviti do konca leta 2026. Pri tem je potrebno zajeti površine vseh GGE, ki so bile oz. bodo z načrti obnovljene do vključno leta 2024. Zamenjavo neustreznih lokacij krmišč na površinah GGE, ki bodo z načrti obnovljene v letih 2025 in 2026, se načrtuje v LUN za obdobje 2027-2028. Vsak naslednji dvoletni LUN predvidi zamenjavo lokacij krmišč na površinah GGE, ki so bile z načrti obnovljene v preteklem dvoletnem obdobju.
- Novo (nadomestno) krmišče se postavi v oddaljenosti najmanj 500 m od obstoječega krmišča. Prvo zimsko sezono uvedenega novega krmišča je dovoljeno krmiti divjad na obeh krmiščih, pri tem skupna količina krme na obeh krmiščih ne sme presegati količine na dotedanem krmišču.
- Na naravovarstveno pomembnih območjih (opredelitev v naravovarstvenih smernicah dolgoročnega načrta) ter na območju rastišč divjega petelina se krmljenje ne izvaja.
- Opuščanje/ukinjanje krmišč na določenem območju mora potekati postopno, da se prepreči negativne učinke hitrega opuščanja (začasno večje poškodbe gozda, poslabšanje vitalnosti in pogini na krmo habituiranih živali).

- Oceno ne/primernosti lokacij krmišč opravi ZGS. O lokaciji morebitnega nadomestnega krmišča se skupaj dogovorita upravljavec lovišča in ZGS. Pobudo za spremembo lokacije krmišča lahko poda tudi upravljavec lovišča.
- Lokacije krmišč morajo biti opredeljene v načrtih upravljanja z divjadjo.

Ostale usmeritve, določila in omejitve

- Struktura krme mora biti sledeča: sočna krma do 35 %, voluminozna krma vsaj 65 %. Pri zimskem krmljenju uporaba močne škrobne krme ni dovoljena.
- Jelenjad je dovoljeno krmiti le v loviščih osrednjega območja populacije.
- Damjaka in muflona ni dovoljeno krmiti na območjih, kjer je cilj lokalna izločitev vrste iz narave.
- Krmišča morajo biti stalno založena v zimskem in zgodnje spomladanskem času (december-marec); v primeru snežne odeje pa tudi izven tega obdobja.
- Z razporeditvijo položene krme je potrebno omogočiti, da vse živali istočasno pridejo do krme.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrtovanega števila krmišč in količine krme (v načrtih lovišč) ni potrebno dosegati in ni dovoljeno presežati.

Zimsko krmljenje male divjadi

Usmeritve, določila in omejitve

- Dovoljeno je zimsko (privabljalno) krmljenje fazana, poljske jerebice, poljskega zajca in race mlakarice.
- Krmljenje male poljske divjadi je smiselno in potrebno izvajati tudi izven zimskega obdobja.
- Vrsta krme, ki se polaga na krmiščih za malo divjad: koroza, žita, zelena krma.
- Pri krmljenju z močno škrobno krmo mora biti ta položena tako, da se prepreči, da bi pretežni del krme zaužile druge vrste divjadi. Za krmljenje fazana in poljske jerebice se priporoča uporaba t.i. »spiral feeder« krmilnic.
- Male poljske divjadi se na krmiščih ne lovi.
- Število krmišč in količina krme na ravni LUO in posameznih lovišč se določi glede na višino odvzema živali posamezne vrste.
- Krmljenje race mlakarice je dovoljeno v za gojitev rac mlakaric v račnjakih. Število krmišč in količina krme naj se smiselno prilagodi velikosti račnjaka in številu ptic, ki v njem bivajo.
- Krmljenje poljskega zajca se lahko izvaja le izjemoma in le v prostoru intenzivno obdelane agrarne krajine (intenzivno kmetijstvo, delež gozda < 20 %, pomanjkanje naravne vegetacije) in se določi z lovsko upravljavskimi načrti.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrtovanega števila krmišč in količine krme (v načrtih lovišč) ni potrebno dosegati in ni dovoljeno presežati.
- Lokacije krmišč morajo upravljavci navesti v letnem načrtu lovišča/LPN, v dvoletnem načrtu LUO se lokacij ne navaja.

14.3.1.2 Privabljalno krmljenje

Splošne usmeritve

- Za doseganje učinka lokalnega privabljanja so na krmišču potrebne in dovoljene le minimalne količine krme.
- Navadnega jelena, damjaka, muflona in divjega prašiča je dovoljeno privabljalno krmiti z: močno škrobno krmo, sočno krmo, voluminozno krmo. Male zveri se privabljalno krmi s krmo živalskega izvora (v skladu z veterinarskimi predpisi).
- Lokacije krmišč morajo biti opredeljene v načrtih upravljanja z divjadjo. Pri divjem prašiču so v dvoletnem načrtu LUO opredeljene vse lokacije privabljalnih krmišč v posameznih loviščih,

medtem ko se v letnem načrtu lovišča/LPN izmed teh lokacij opredelijo dejansko aktivna krmišča.

Privabljalno krmljenje navadnega jelena, damjaka in muflona

Gostota krmišč in količina krme

- Na ravni lovišča je največja dovoljena gostota krmišč, ki se opredeli v dvoletnem načrtu LUO, 1/500 ha lovne površine (skupaj za jelenjad, damjaka in muflona).
- Največja dnevna količina položene krme na posameznem krmišču ne sme presegati 50 kg in količina močne škrobne krme ne sme presegati 5 kg. V LUO oz. posameznih loviščih znotraj LUO z manjšo gostoto odvzema jelena/damjaka/muflona se lahko predpiše tudi manjša dovoljena dnevna količina krme.

Ostale usmeritve, določila in omejitve

- Privabljalno krmljenje se lahko izvaja le v času lovne dobe (redne, predčasne, podaljšane) za jelenjad, damjaka ali muflona.
- Na območju rastišč gozdnih kur je dovoljeno privabljalno krmljenje jelenjadi, damjaka in muflona v času po rasti, od 1. avgusta dalje. Na rastiščih se ne privablja divjega prašiča in malih zveri. Vrsta krme mora biti temu prilagojena – ne krmi se s koruzo, žiti, krmo živalskega izvora.
- Zaradi omejevanja neželenih vplivov v gozdnih sestojih (predvsem od jelenjadi) ustreznost lokacij krmišč presodi ZGS.
- V primeru, da posamezna lokacija privabljalnega krmljenja zaradi sprememb v sestojih kot posledica ujm, podlubnikov ali rednega gospodarjenja z gozdovi postane neprimerna (nastanek površine v pomlajevanju), se jo tekom leta lahko nadomesti z novo in se jo vključi v naslednji dvoletni načrt LUO. Upravljavec lovišča je pred zamenjavo krmišča o tem dolžan obvestiti ZGS in lovsko inšpekcijo.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrtovanega števila krmišč in količine krme (v načrtih lovišč/LPN) ni potrebno dosežati in ni dovoljeno presegati.

Privabljalno krmljenje divjega prašiča

Ukrep privabljalnega krmljenja mora biti nadzorovan in prilagojen gostoti divjih prašičev ter ne sme imeti za posledico povečan obseg škod na kmetijskih površinah.

Gostota in lokacije krmišč ter količina krme

- Največja dovoljena gostota aktivnih krmišč, ki so določena v letnem načrtu lovišča/LPN, je 1/300 ha lovne površine (gostota vseh krmišč, ki so opredeljena v dvoletnem načrtu LUO, je lahko večja).
- Krmišče mora biti oddaljeno vsaj 200 m od meje gozdnega kompleksa z negozdno krajino.
- Krmišča niso dovoljena na območju rastišč gozdnih kur.
- Največja dnevna količina položene močne škrobne krme na posameznem krmišču ne sme presegati 5 kg. V LUO oz. posameznih loviščih znotraj LUO z manjšo gostoto odvzema divjega prašiča se lahko predpiše tudi manjša dovoljena dnevna količina krme.
- Oceno ne/primernosti lokacij krmišč opravi ZGS.

Ostale usmeritve, določila in omejitve

- Privabljalno krmljenje divjih prašičev se lahko izvaja vse leto.
- Za krmo se uporablja vse vrste žit in koruzo.

- Krmljenje se izvaja na način, da je krma dostopna predvsem divjemu prašiču in čim manj ostali divjadi (npr. krmni valj, polaganje krme v tla, prekrivanje krme ipd.)
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrtovanega števila krmišč in količine krme (v načrtih lovišč/LPN) ni potrebno dosežati in dovoljeno presegati.

Privabljalno krmljenje malih zveri (lisica, jazbec, kuna zlatica, kuna belica, šakal)

Usmeritve, določila in omejitve

- Uporablja se krma živalskega izvora in sadje.
- Pri izvajanju ukrepa je potrebno upoštevati veterinarske predpise o ravnanju z živalskimi stranskimi proizvodi.
- Na privabljalnem krmišču naj bo dnevno dostopno do 2 kg krme.
- Krma naj bo primerno prikrita in/ali plitvo zagrebena v zemljo.
- Malih zveri ni dovoljeno krmiti v območjih habitatov gozdnih kur.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrtovanega števila krmišč in količine krme (v načrtih lovišč/LPN) ni potrebno dosežati in ni dovoljeno presegati.
- Lokacije krmišč morajo biti opredeljene v načrtih upravljanja z divjadjo.

14.3.2 Krmne njive

Opis. Med parkljarji so namenjene jelenjadi in divjemu prašiču; pomagajo zmanjševati pritisk jelenjadi na gozdno mladje in divjega prašiča na kmetijske površine. V intenzivno obdelani krajini so namenjene tudi izboljšanju bivalnih razmer za malo divjad (poljski zajec, poljska jerebica).

Usmeritve, določila in omejitve

- Uporaba tujerodnih rastlin (npr. topinambur) ni dovoljena.
- Enota za načrtovanje obsega: ha.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrta ni treba dosežati in se ga lahko presega.
- Krmne njive naj bodo čim bolj odmaknjene od drugih kmetijskih površin.
- Z načrti se njive lokacijsko usmerja.

14.3.3 Pridelovalne njive

Opis. Pridelovalne njive so namenjene pridelavi krme za divjad. Uporabljajo jih tisti upravljavci lovišč, ki izvajajo določeno obliko krmljenja.

Usmeritve, določila in omejitve

- Uporaba tujerodnih rastlin (npr. topinambur) ni dovoljena.
- Enota za načrtovanje obsega: ha.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrta ni treba dosežati in se ga lahko presega.

14.3.4 Sečnja v zimskem času

Opis. Z zimsko sečnjo drevja in grmovja povečujemo količino naravne hrane v zimskem času ob visokem snegu, ko je dostop do nje oviran. Ukrep je namenjen vsem rastlinojedim parkljarjem, še posebej jelenjadi na območjih visokih gostot (zimovališča). Od drevesnih vrst so za sečnjo najprimernejše košate, z omelo obrasle jelke, vsi mehki listavci, nekateri trdi listavci (npr. javor, jesen, brest, hrast), od grmovnih vrst pa predvsem leska. Ukrep ima v primerjavi krmljenjem več prednosti: dostopnost velike količine naravne hrane, ne proži koncentracij jelenjadi in poškodb sestojev, lahko zmanjšuje objedenost mladja, je poceni.

- Enote za načrtovanje obsega: drevo – število, grmovje – ha.

- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrta ni treba dosežati in se ga lahko presega.

14.3.5 Zaščita s tehničnimi in kemičnimi sredstvi

Opis. Uporaba tehničnih in kemičnih (tudi drugih) sredstev za zaščito pred škodo od divjadi in škodo na divjadi.

Škoda na divjadi: kemična odvrata, zvočna odvrata, svetlobni odsevniki, kombinacije zvočnih in svetlobnih odsevnikov, silhuete, plašilne naprave na kosilnicah, cestno prometni znaki, osveščanje širše javnosti in drugo.

Škoda od divjadi: zaščita z vsemi vrstami tehničnih (npr. električna ograja) in kemičnih sredstev.

- Enota za načrtovanje obsega: dolžina (m).
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrt se izvaja v obsegu najmanj 80 % in je lahko presežen.

14.4 Lovskotehniški objekti

Med lovskotehniške objekte uvrščamo lovske preže, krmišča, solnice, lovske steze, lovske koč, domove, bivake in zbiralnice uplenjene divjadi. Potrebni so za trajnostno gospodarjenje z divjadjo in loviščem, predvsem za izvajanje lova, izboljšanje prehranskih razmer za divjad in za izvajanje monitoringa populacij divjadi.

14.4.1 Lovske preže

- Enota za načrtovanje obsega: število.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrta ni treba dosežati in se ga lahko presega
- Za postavitev lovske preže je potrebno pridobiti soglasje lastnika zemljišča.

14.4.2 Krmišča

- Enota za načrtovanje obsega: število.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta so navedena v poglavju o krmljenju.
- Pred vzpostavitvijo krmišča je potrebno pridobiti soglasje lastnika zemljišča.

Kataster krmišč

Kataster krmišč je seznam lokacij in atributov vseh načrtovanih krmišč. Vsako krmišče je v katastru opredeljeno z naslednjimi atributi: šifra lovišča, ime lovišča, šifra katastrske občine, ime katastrske občine, parcelna št., krajevno ime, koordinati lokacije (X in Y), ciljna živalska vrsta, namen/vrsta krmišča (zimsko, privabljalno), ali je dovoljeno polagati ŽSP⁹, ali je namenjeno ogledom medvedov.

Kataster krmišč za vso Slovenijo vodi ZGS v digitalni obliki, na nivoju LUO pa v tiskani obliki kot sestavni del dvoletnih načrtov LUO. Kataster se posodobi ob vsaki pripravi dvoletnih načrtov LUO. V digitalnem katastru se beležijo vsi zgoraj navedeni atributi, medtem ko se v tiskani obliki (kot sestavni del načrtov LUO) beležijo vsi atributi, razen šifre lovišča, šifre katastrske občine in koordinat lokacije (X in Y).

V katastru krmišč se vodijo lokacije za sledeče vrste krmišč in načine krmljenja:

- krmišča za zimsko krmljenje navadnega jelena, damjaka in muflona,
- krmišča za privabljalno krmljenje navadnega jelena, damjaka in muflona,
- krmišča za privabljalno krmljenje divjega prašiča,
- krmišča za privabljalno krmljenje malih zveri.

⁹ živalski stranski proizvodi

14.4.3 Solnice

Usmeritve, določila, omejitve:

- Namen solnic je privabljanje divjadi z namenom odstrela in monitoringa.
- Solnice se zalaga v zmernih količinah s soljo in mineralnimi kamni (priporočeno do največ 3 kg na solnico/letno).
- Postavljanje solnic je prepovedano:
 - v mladovjih in sestojih v obnovi (izjemoma s soglasjem lastnika in ZGS),
 - ob prometnih cestah,
 - v gozdnih rezervatih,
 - v mokriščih,
 - v razdalji do 50 m od vodnih virov (soli se ne sme vnašati v kaluže in ostale vodne vire!),
 - na naravovarstveno pomembnih območjih (opredelitev v naravovarstvenih smernicah dolgoročnega načrta).
- Enota za načrtovanje obsega novogradnje in obnove: število. Enota za načrtovanje obsega polaganja soli: kg.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrta ni treba dosežati in se ga ne sme presežati.

14.4.4 Lovske steze

Opis. Lovske steze so namenjene predvsem lažjemu, varnejšemu in učinkovitejšemu lovu, kot tudi nadzoru lovišča.

- Enota za načrtovanje obsega novogradnje in obnove: število in km.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: Načrta ni treba dosežati in se ga lahko presega.

14.4.5 Lovske kočje, domovi, bivaki, zbiralnice uplenjene divjadi

- Enota za načrtovanje obsega novogradnje in obnove: število.
- Dopustna odstopanja realizacije načrta: načrta ni treba dosežati in se ga lahko presega.

15 UPOŠTEVANJE VELIKIH ZVERI PRI UPRAVLJANJU PARKLJASTE DIVJADI

Vrste velikih zveri in vrste parkljaste divjadi, pri katerih se upošteva prilagojeno upravljanje:

- Evropska srna: upošteva se vpliv volka, risa, šakala.
- Navadni jelen: upošteva se vpliv volka.
- Gams: upošteva se vpliv volka in risa.
- Muflon: upošteva se vpliv volka in risa.

Območje prilagojenega upravljanja

Prilagojeno upravljanje parkljaste divjadi, ki upošteva vpliv velikih zveri, se izvaja na območjih redne prisotnosti volka, risa in šakala.

- Kot redna prisotnost volka se šteje vsaj dve sezoni zapored dokazana prisotnost teritorialnega tropa oziroma vsaj ena potrjena reprodukcija v tem obdobju. Upošteva se tudi redna prisotnost posameznega teritorialnega volka na območjih prostorskega širjenja volkov, t. j., kjer zadnjih 20 let ni bilo teritorialnih volkov. Podlaga za ugotavljanje redne prisotnosti volka so podatki rednega nacionalnega monitoringa.
- Kot redna prisotnost risa se šteje vsaj dve sezoni zapored dokazana prisotnost teritorialne živali. Podlaga za določitev območij stalne prisotnosti risa so podatki, zbrani v sklopu nacionalnega monitoringa risa.
- Kot redna prisotnost šakala se šteje vsaj dve sezoni zapored zabeležena prisotnost teritorialnega tropa. Podlaga za ugotavljanje redne prisotnosti šakala so podatki rednega nacionalnega monitoringa (v okviru LZS).

Splošna določila

- Območja redne prisotnosti se ugotovijo/posodobijo ob vsakokratni pripravi dvoletnih načrtov LUO in veljajo za celotno (dvoletno) obdobje veljavnosti načrtov. Izjemoma se območja lahko spremenijo po koncu prvega leta veljavnosti načrta v primeru doselitev risov.
- Če so določila za upoštevanje velikih zveri pri upravljanju parkljaste divjadi v izrazitem nasprotju z drugimi kratkoročnimi upravljavskimi cilji, določenimi v dvoletnem načrtu LUO, teh določil ni potrebno upoštevati (npr. cilj znatna redukcija številčnosti jelenjadi).

15.1 Navodila za upravljanje srnjadi

Prilagoditve upravljanja srnjadi na območjih redne prisotnosti volka/risa/šakala se nanašajo na: (i) načrtovano višino odvzema, (ii) dopustna odstopanja realizacije odvzema v posameznih starostno-spolnih razredih in skupno, (iii) vezavo odstrela srn in mladic na odstrel srnjakov 2+.

Glede višine načrtovanega odvzema velja le splošno načelo, da se ob ugotovljenih izrazitih vplivih velikih zveri, ki imajo za posledico padajoč trend številčnosti srnjadi (in to ni skladno s ciljem upravljanja), lahko znižuje načrtovana višina odvzema. V primeru ocene, da je populacija srnjadi lokalno ogrožena, je možno celo, da se odvzema srnjadi ne načrtuje (načrtuje se odzem 0).

Način prilagoditve dopustnih odstopanj realizacije odvzema in vezave odstrela srn in mladic na odstrel srnjakov 2+ se razlikuje glede na gostoto srnjadi oz. načrtovano višino odvzema srnjadi. Tako ločimo tri območja prilagoditev:

1. Območja lovišč z zelo nizkim odvzemom (načrtovan letni odzem do 1 osebek na 100 ha lovne površine);
2. Območja lovišč z zmerno nizkim odvzemom (načrtovan letni odzem nad 1 do 2 osebka na 100 ha lovne površine);
3. Območja lovišč z višjim odvzemom (načrtovan letni odzem nad 2 osebka na 100 ha lovne površine).

Lovišča z načrtovanim letnim odvzemom do 1 osebek na 100 ha lovne površine:

- Dopustna odstopanja realizacije odvzema za vse razrede in skupaj znašajo -100 % in +20 %.
- Vezava odstrela srn in mladice z odstrelom srnjakov 2+ se na teh območjih ukine.

Lovišča z načrtovanim letnim odvzemom nad 1 do 2 osebka na 100 ha lovne površine:

- Dopustna odstopanja realizacije odvzema za vse razrede in skupaj znašajo -40 % in +20 %.
- Vezava: višina odstrela srn in mladice znaša vsaj 60 % višine odstrela srnjakov 2+.

Lovišča z načrtovanim letnim odvzemom nad 2 osebka na 100 ha lovne površine:

- Na teh območjih se kljub redni prisotnosti volka/risa/šakala upravljanje srnjadi načrtuje isto kot na območjih brez redne prisotnosti volka/risa/šakala.

15.2 Navodila za upravljanje jelenjadi

Prilagoditve upravljanja jelenjadi na območjih redne prisotnosti volka se nanašajo na: (i) načrtovan delež košut 2+ v odvzemu, (ii) upoštevanje jelenov 5+ pri realizaciji odvzema in sicer na način:

- Načrtovani odzem košut predstavlja največ 25 % vsega načrtovanega odvzema jelenjadi.
- Uplenitev jelena 5+ s strani volka ne vpliva na možnost odstrela jelena. To pomeni, da se dopustno odstopanje realizacije razreda jelenov 5+ dvigne za toliko kot znaša število evidentiranih izgub po volku v tem razredu.

15.3 Navodila za upravljanje gamsa

Prilagoditve upravljanja gamsa na območjih redne prisotnosti volka/risa se nanašajo na: (i) načrtovano višino odvzema, (ii) Dopustna odstopanja realizacije odvzema v posameznih starostno-spolnih razredih in skupno in sicer na način:

- Načrtovanje višine odvzema se prilagaja ocenam trendov populacije gamsa.
- Dopustno odstopanje realizacije skupnega odvzema se navzdol poveča na -30 %.

15.4 Navodila za upravljanje muflona

Vpliv volka in risa na muflona je nepredvidljiv, lahko je tudi zelo velik in pomeni celo iztrebitev posameznih kolonij muflonov. Na območjih redne prisotnosti volka/risa zato upravljanje muflona načrtujemo maksimalno sproščeno:

- Dopustna odstopanja realizacije odvzema za vse razrede in skupno so -100 % in +100%, ob pogoju, da to ni v izrazitem nasprotju z drugimi lokalnimi cilji upravljanja muflona (npr. cilj popolna iztrebitev muflona).

PRILOGA

Metoda spremljanje gozdnega obroda

Stalne spremljavo gozdnega obroda se vrši za celotno Slovenijo po gozdarskih revirjih na sledeč način:

1. Obrod drevesnih vrst se spremlja vsako leto.
2. Spremlja se obrod za drevesne vrste: bukev, hrast(i) in pravi kostanj.
3. Obrod se spremlja po vseh gozdarskih revirjih v Sloveniji. Če revir ni zaseden z RG, se do obroda v takem revirju opredeli pristojna KE.
4. RG oz. pristojna KE vnese podatke o obrodu za tekoče leto v digitalno aplikacijo do 30. 9. tekočega leta (ali na poziv pristojnega lovskega načrtovalca).
5. Lestvica za obrod posamezne drevesne vrste naj bo enaka/podobna kot za obrod izbranih semenskih sestojev in sicer:
 - 1 – **ni obroda** (le tu pa tam opazni posamezni plodovi na posameznem drevesu),
 - 2 – **slab obrod** (plodovi prisotni na ca. 10-40 % dreves),
 - 3 – **močan obrod** (plodovi prisotni na več kot 40 % dreves s sproščenimi krošnjami; plodovi prisotni na več kot 40 % plodonosnih vej),
 - 4 – **masovni obrod** (plodovi prisotni na večini dominantnih dreves, pogosto tudi na ostalem drevju z relativno sproščeno krošnjo; pretežni del krošenj obtežen s plodovi).

Pod opombe se lahko zapiše tudi, če je do semenjenja (obroda) sicer prišlo, a je seme »gluh« zaradi vmesnih klimatskih/vremenskih vplivov (npr. suša). To pride v poštev pri bukvi in kostanju.